

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ З ПРАВОМ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

У статті проаналізовані питання підготовки вихователів з правом навчання англійської мови дошкільників, розкрито теоретичні основи їх професійної компетентності та запропоновано підходи щодо її формування на засадах акмеологічного підходу. На основі аналізу педагогічної, психологічної та методичної літератури визначено основні умови успішного розвитку професіоналізму майбутнього вихователя, запропоновано шляхи впровадження теоретичних засад у практику навчально-виховного процесу вишів України. Визначено, що для успішної реалізації акмеологічного підходу у професійно-педагогічній підготовці майбутніх вихователів ДНЗ є впровадження освітніх проектів, що сприяє компетентнісному розвитку знань, умінь у студентів, які, у свою чергу, формують освітні компетенції у межах структури професійної підготовки майбутніх спеціалістів.

Ключові слова: професійна компетентність, формування, акмеологія, акмеологічний підхід, майбутній вихователь з правом навчання англійської мови, професійні якості, особистісно-професійний розвиток, психолого-педагогічні та особистісні якості.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблема підготовки педагогічних кадрів у сучасних умовах гуманізації і демократизації освіти в Україні постає особливо гостро і пов'язана з тенденціями розвитку світового співтовариства. Це у повній мірі стосується питання підготовки вихователів з правом навчання англійської мови дітей дошкільного віку. Зміна освітньої парадигми від традиційної до особистісно-орієнтованої, Державні стандарти освіти вимагають від вищої педагогічної школи досконалої підготовки майбутніх педагогів.

На нараді в МОН України з проблем навчання іноземних мов у дошкільному навчальному закладі та початковій школі наголошувалося, що перспективним шляхом забезпечення системи дошкільної освіти фахівцями з іноземних мов є підготовка дошкільних працівників із правом навчання іноземних мов.

Для створення ефективної системи підготовки педагогів до здійснення іншомовної освіти дошкільників необхідно виявити теоретичні основи формування високого рівня професійної компетентності майбутніх вчителів іноземної мови дошкільної ланки освіти.

Актуальність проблеми формування професійної компетентності майбутніх вихователів з правом навчання англійської мови для дошкільних навчальних закладів зумовлена загостренням протиріч між об'єктивною необхідністю формування професійної компетентності випускників педагогічних закладів освіти і частковою неузгодженістю позицій сучасної освітньої системи підготовки педагогічних кадрів за оновленими стандартами освіти та вимогами Болонського процесу [1, с. 4].

Можна погодитися також із висновками досліджень Х. Шапаренко про існуючі суперечності, що об'єктивно мають місце в теорії і практиці педагогіки:

- між об'єктивною потребою суспільства в якісній підготовці майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів і недостатнім рівнем професійної компетентності випускників вищих навчальних закладів;

- між традиційним розумінням функцій вищого навчального педагогічного закладу і сучасним уявленням про професіоналізм, професійну компетентність, професійне "акме";

- між необхідністю цілеспрямованого вдосконалення педагогічних можливостей майбутнього вихователя та недостатньою опорою на засади акмеологічного підходу як важливої умови найбільш повного розкриття професійної компетентності [7, с. 2].

Всі вищеперераховані проблеми зумовлюють необхідність орієнтування на акмеологічні засади та принципи у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів.

Одним із завдань Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти до 2017 року є модернізація змісту психолого-педагогічної, методичної, практичної підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів [5, с. 4].

Враховуючи ступеневу освіту, перехід ЗНЗ на вивчення іноземної мови з 1-го класу, наступність у навчанні дітей дошкільного віку і початкової школи, вважаємо актуальною проблему формування професійної компетентності вихователів з правом навчання англійської мови для дошкільних закладів освіти на засадах акмеологічного підходу, оскільки досягнення мети сучасної дошкільної освіти пов'язане з особистісним потенціалом вихователя, його загальною та професійною культурою, без яких неможливе вирішення наявних проблем навчання та виховання дітей дошкільного віку відповідно до основних освітніх парадигм.

Важливим джерелом оновлення підготовки компетентних фахівців у галузі дошкільної освіти є акмеологія як принципово нова наука, яка вивчає особливості досягнення людиною професійної досконалості.

Акме – древньогрецьке слово, що означає – вища точка, розквіт, зрілість, найкраща пора, вершина професійної зрілості людини, тобто її "акме" – це багатомірний стан періоду життя людини, коли відбувається становлення спеціаліста як професіонала [4, с. 8].

Сучасному учителеві необхідні гнучкість і нестандартність мислення, вміння адаптуватися до мінливих умов життя. А це можливо лише завдяки високому рівню професійної компетентності, наявності розвинених професійних здібностей. Ця проблема зафіксована у Державній національній програмі "Освіта", де наголошується, що один із основних шляхів реформування освіти полягає у необхідності "підготовки нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їх професійного та загальнокультурного рівня" [3].

З огляду на це проблема формування професійної компетентності майбутніх вчителів англійської мови для системи дошкільної освіти, здатних виховувати активну, творчу особистість, знаходиться у центрі уваги багатьох науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування професійної компетентності майбутніх педагогів на засадах акмеологічного підходу в останнє десятиріччя набула особливого значення. Аналіз науково-методичної літератури доводить, що ученими вивчаються різні аспекти професійної компетентності майбутніх педагогів.

Дослідженню проблеми підготовки спеціалістів у вищих педагогічних закладах освіти були присвячені роботи таких авторів, як Г. Алова, А. Алексюк, О. Абдуліна, Л. Артемова, Ю. Бабанський, В. Безпалько, І. Богданова, В. Бондар, В. Вегасов, Л. Вовк, Н. Гузій, І. Зязюн, Е. Карпова, Н. Лисенко, Л. Мітіна, О. Мороз, Н. Ничкало, Г. Підкурманна, Н. Чепелева, О. Шаров, М. Ярмаченко та ін. У цих наукових розвідках, окрім розкриття змісту, методів, форм, нових технологій навчання студентів, формування фахових умінь та окремих рис характеру майбутніх педагогів, наголошується на визначенні змісту і технологій формування професійної компетентності фахівця в умовах ступеневої системи вищої освіти як координатора освітнього процесу [1, с. 10].

Проблема готовності майбутніх педагогів до різних аспектів професійно-педагогічної діяльності проаналізована цілим рядом вчених: О. Абдуліна, І. Зимняя, Т. Ільїна, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, С. Скидан, Р. Хмелюк та ін.

В останній час було проведено низку досліджень (Т. Ахаян, О. Бігич, А. Булінін, М. Вятютев, Д. Ізаренков, Н. Харитоновна), в яких розглянуто формування професійної компетенції як одного з видів професійної готовності студентів до навчання [2, с. 18].

Термін "професійна компетентність" широко використовується у ході аналізу проблем модернізації освіти та визначення вимог до випускників вищих навчальних закладів. Так, К. Шапошніков розуміє категорію "професійна компетентність" як готовність і здатність фахівців приймати ефективні рішення у процесі професійної діяльності. Професійна компетентність, згідно його тлумачення, в цілому характеризується сукупністю інтегрованих знань, умінь і досвіду, а також особистісних якостей, що дозволяють людині ефективно проектувати і здійснювати професійну діяльність. К. Шапошніков і А. Дорофєєв вважають, що в основу показників суб'єктивної професійної компетентності можуть бути покладені характеристики актуальної і потенціальної діяльності спеціаліста. Нам імпонує думка Е. Зєсра, що компетентність комунікативних властивостей, які визначають ступінь оволодіння професійно-педагогічною діяльністю на основі професійних знань, умінь і навичок, дозволяє вчителю іноземної мови здійснювати професійну діяльність найбільш ефективно, а також сприяє саморозвитку і самовдосконаленню особистості [1, с. 13].

Метою статті є висвітлення теоретичних засад професійної компетентності майбутніх вихователів з правом навчання англійської мови дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи проблему професійної компетентності майбутніх вихователів, що будуть навчати англійської мови дітей дошкільного віку, слід висвітлити поняття "якості особистості". В "Енциклопедії освіти" зазначено, що це – змістові ознаки особистості, форми існування психіки людини, яка здатна до саморозвитку, самовизначення, свідомої предметної діяльності і саморегуляції та наділена власним унікальним і неповторним внутрішнім світом [4, с. 10-19].

Тому поняття "професійна компетентність фахівця" у педагогічному навчальному закладі означає не лише засвоєння ним суми знань та формування професійних умінь, але й розвиток професійно значущих рис характеру, здібностей та якостей особистості. Як зазначає О. Котенко, професійна компетентність учителя іноземної мови – інтегроване утворення його особистості, яке синтезує в собі необхідні компетентності (практично-методичну, психолого-педагогічну,

особистісно-мотиваційну) та відповідні компетенції (мовну, мовленнєву, лінгвокраїнознавчу, дискурсивну, соціокультурну, комунікативну, здатність до самоосвіти, самопізнання, полікультурність, діалогічність тощо), взаємовплив яких сприяє ефективній педагогічній взаємодії [6].

Отже, професійне становлення майбутнього вихователя з правом навчання англійської мови дошкільників, розвиток його професійної компетентності стає можливим, на думку О. Котенко, за умови формування відповідних компетенцій, структурними елементами яких є конкретні професійні якості, узгоджені із соціальним запитом суспільства на вивчення іноземних мов, глобалізацію та інтеграцію світової спільноти. Професійні якості автор умовно розділяє на три групи.

До першої групи *практично-методичних якостей* належать ті, що передбачають наявність методичних знань з іноземної мови, вміння правильно визначити зміст і доцільність навчального матеріалу, принципи, методи, види роботи, здатність враховувати рівень підготовки дітей, їхні психофізіологічні особливості. До практичних якостей варто віднести сформованість комунікативних умінь, тобто практичне володіння іноземною мовою.

Друга група – *психолого-педагогічні якості*, які формують здатність до прогнозування результатів педагогічної діяльності, рефлексивних, регулятивних навичок, саморегуляції, креативності, інноваційного потенціалу, новаторських умінь.

І, нарешті, до третьої групи *особистісно-мотиваційних якостей* майбутнього вчителя іноземної мови належать ціннісні парадигми, емоційно-вольові сфери педагога [6, с. 63-64].

Серед багатьох особистісних якостей вчителя англійської мови дітей дошкільного віку Т. Шкваріна на перший план висуває:

- рівень знань англійської мови;
- рівень знань теорії дошкільної освіти;
- рівень педагогічної майстерності;
- особистісний педагогічний талант та творчість [9, с. 172].

І. О. Зимня вважає, що педагог, який взявся за справу навчати іноземної мови дошкільників, за своїми професійними, особистісними, комунікативними якостями повинен бути на щабель вище від вчителів інших спеціальностей, оскільки дошкільників іноземної мови мають навчати висококваліфіковані спеціалісти, що мають велике бажання працювати з дітьми [9, с. 172].

Проблемами визначення структури професійної компетентності вчителя займалося багато науковців. Зокрема Х. Шапаренко пропонує науково обґрунтовані структурні компоненти професійної компетентності вихователя дітей дошкільного віку на засадах акмеологічного підходу, а саме: *особистісний, змістово-процесуальний, рефлексивно-оцінювальний, креативний*. Нею також було розроблено та експериментально перевірено технологію формування професійної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів на засадах акмеологічного підходу, в якій передбачено такі етапи особистісно-професійного зростання: *підготовчий, процесуальний, рефлексивний та узагальнюючий*; визначено критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності студентів ВНЗ у межах акмеологічного підходу: *мотиваційно-цільовий критерій, змістовно-процесуальний критерій, рефлексивно-оцінювальний критерій* [7, с. 8-9].

Більш детально зупинимося на цілеспрямованій роботі з формування професійної компетентності майбутніх вихователів з правом навчання англійської мови дітей дошкільного віку, що здійснюється у педагогічному інституті Київського університету імені Бориса Грінченка. Так, з перших днів навчання студентів знайомлять з викладачами кафедри дошкільної освіти та кафедри іноземних мов і методик їх навчання, з історією, науковою та навчально-методичною діяльністю, завданнями роботи кафедр. Студенти дізнаються, які предмети вони вивчатимуть упродовж усього терміну навчання.

До циклу дисциплін, що забезпечують формування високого рівня психолого-педагогічної компетенції, входять: "Вступ до спеціальності", "Історія педагогіки", "Педагогіка дошкільна", "Вікова фізіологія", "Загальна психологія", "Психологія дитяча", "Психолого-педагогічні основи викладання англійської мови".

Дисципліни, що забезпечують формування високої іншомовної комунікативної компетенції, - "Практичний курс англійської мови", "Іноземна мова", "Країнознавство", "Зарубіжна література для дітей дошкільного віку".

Формування високого рівня методичної компетенції забезпечують такі дисципліни: "Методика навчання англійської мови дітей дошкільного віку", "Інформаційні технології в дошкільній освіті". У цьому контексті вагомим значення набуває також педагогічна практика зі спеціалізації у дошкільних навчальних закладах.

Основними завданнями цього етапу є: розширення змісту педагогічних предметів

інформацією про можливості акмеологічного підходу в процесі формування професійної компетентності педагога, надання імпульсу до саморозвитку і самопроектування майбутнього професіонала; створення умов для формування почуття взаємоповаги та довіри в колективі у процесі саморозкриття власного потенціалу.

Вирішення цих завдань здійснюється шляхом організації проблемних лекцій і семінарів, психологічних тренінгів професійного спрямування для виявлення особистісних і педагогічних можливостей майбутніх педагогів у подальшому формуванні професійної компетентності, в організації роботи куратора академічної групи, органів студентського самоврядування, творчих та наукових гуртків, участі студентів-першокурсників у діяльності соціального проекту "Київський університет імені Бориса Грінченка – киянам", зокрема, у проведенні занять гуртка для малят "Let's speak English", де вони допомагають студентам старших курсів у ролі асистентів.

Отже, якість сформованості професійної компетентності у рамках акмеологічного підходу може бути визначена за допомогою акмеологічного поняття педагогічного удосконалення у вигляді акмеологічного проектування майбутнього вихователя дітей дошкільного віку (Б. Ананьєв, Ю. Гагін, М. Горчакова-Сибірська, І. Колеснікова, Н. Кузьміна, М. Максимова, А. Нікіфоров та інші) [7; 9].

Т. Шкваріна пропонує модель підготовки фахівця, яка спрямована на формування високого рівня професійної компетентності вчителів іноземної мови, що готові працювати з дошкільниками.

Згідно із зазначеною моделлю у майбутнього вчителя іноземної мови дошкільників у процесі спеціалізованої підготовки мають бути сформовані такі компетенції:

- *інтегрована іншомовна професійна компетенція* (лінгвістична, лінгвокраїнознавча, комунікативна, навчально-пізнавальна та лінгвометодична);
- *психолого-педагогічна компетенція у галузі дошкільної освіти*;
- *методична компетенція з методики навчання іноземної мови дітей дошкільного віку*.

Модель вказує, що реалізація змісту профільно-орієнтованої іншомовної, методичної, психолого-педагогічної освіти майбутнього вчителя, повинна здійснюватися за кредитно-модульною системою організації навчального процесу в умовах гуманістичних суб'єкт-суб'єктних стосунків студента і викладача і має враховувати той факт, що суб'єкти навчального процесу постійно зазнають впливу національного та Європейського соціумів [8, с. 2].

Модель передбачає, що результатом практичної реалізації професійної, спеціалізованої та практичної підготовки має бути вихід на стандарт освіти освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр". Сформовані особистісні якості вчителя мають включати ті якості, які є необхідними для вчителя іноземної мови дітей дошкільного віку, а загальні та спеціальні компетенції – для реалізації концепції дошкільної іншомовної освіти, Державного компонента та Державної базової програми розвитку дитини дошкільного віку "Я у світі".

Таким чином, проаналізувавши роботи вітчизняних та зарубіжних вчених в галузі формування професійної компетентності майбутніх вихователів з правом навчання англійської мови для закладів дошкільної освіти, ми прийшли до висновку, що метою впровадження освітніх проектів є компетентнісний розвиток знань, умінь у студентів, які у свою чергу формують освітні компетенції у межах структури професійної підготовки майбутніх спеціалістів.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проблема професійної компетентності є дуже складною, багатоаспектною й від її розробки на теоретичному і прикладному рівнях значною мірою залежить якість підготовки сучасного педагога. Це переконливо доводять дослідження, які проводяться останнім часом науковцями-фахівцями у галузі дошкільної освіти та лінгводидактики.

До перспектив наукових пошуків, які позитивно впливатимуть на виконання завдань профільної підготовки майбутніх вихователів з правом навчання дітей англійської мови, можна віднести аналіз рівня сформованості професійної компетентності у майбутніх вихователів з метою подальшого її формування та вдосконалення. Професійна компетентність не є сталою величиною. Процес її формування ніколи не завершується і може удосконалюватися постійно. Рівень та якість професійної компетентності можна оцінити лише в конкретних ситуаціях діяльності вихователя, що навчає дітей англійської мови відповідно до умов навколишньої дійсності.

Література

1. Беленька Г.В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу : моногр. / Г.В. Беленька. – К. : Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2011. – 320 с.
2. Будак С.В. Формування готовності студентів до іншомовної діяльності з дошкільниками. Монографія зі спецпрактикумом у двох книгах / С.В. Будак. – К. : Видавничий Дім "Слово", 2008. – 288 с.
3. Державна національна програма "Освіта" / "Україна ХХІ століття". – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер,

2008. – 1040 с.

5. Концепція Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року. – К. : Ред. журн. "Дошкільне виховання". – 2010. – 10 с.
6. Котенко О. До проблеми формування професійно значущих якостей майбутнього вчителя іноземної мови / О. Котенко // "Імідж сучасного педагога". – 2011. – № 10. – С. 62-64.
7. Шапаренко Х.А. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів на засадах акмеологічного підходу / Х.А. Шапаренко. – Рукопис.
8. Шкваріна Т.М. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до здійснення іноземної освіти дошкільників : монографія / Т.М. Шкваріна. – Умань : УВПП, 2008. – 392 с.
9. Іноземні мови в дошкільній і початковій школі : Всеукр. нарада // Освіта України. – 2009. – 13 лютого 2009 р. – № 12 (992). – С. 1-2.
10. Шкваріна Т.М. Методика навчання іноземної мови дошкільників : Навчальний посібник / Т. М. Шкваріна. – К. : "Освіта України", 2007. – 300 с.

О. В. Лобода

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ С ПРАВОМ ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА: АКМЕОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД

Резюме

В статье проанализированы вопросы подготовки воспитателей с правом обучения дошкольников английскому языку, освещены теоретические основы их профессиональной компетентности, а также пути их формирования, базирующиеся на акмеологическом подходе. На основе анализа педагогической, психологической и методической литературы обозначены основные пути реализации теоретических основ в практику учебно-воспитального процесса вузов Украины. Обозначено, что для успешной реализации акмеологического подхода в профессионально-педагогической подготовке будущих воспитателей ДУУ есть внедрение учебных проектов, которые способствуют компетентностному развитию знаний, умений студентов, которые формируют образовательные компетенции в рамках структуры профессиональной подготовки будущих специалистов

Ключевые слова: профессиональная компетентность, формирование, акмеология, акмеологический подход, будущий воспитатель с правом обучения английскому языку, профессиональные качества, личностно-профессиональное развитие, психолого-педагогические и личностные качества.

O.V. Loboda

THEORETICAL FOUNDATIONS OF FUTURE PRE-SCHOOL ENGLISH TEACHERS' PROFESSIONAL COMPETENCE: ACMEOLOGICAL APPROACH

Summary

The problem of training pre-school English teachers was analyzed in the article, the theoretical bases of their professional competence were characterized and the tools of its forming were suggested. Based on the analysis of educational, psychological and methodical literature the main conditions for successful development of future pre-school teachers' professionalism were described and the ways of implementation the theoretical foundations into practice of educational process of Ukrainian universities were suggested. It was determined that the introduction of educational projects that promotes the competence development of students' knowledge and skills, which in turn forms their educational competencies within the structure of the future specialists' training is necessary for successful acmeological approach implementation in future pre-school teachers professional training.

Key words: professional competence, forming, acmeology, acmeological approach, future pre-school English teacher, personal and professional development, psychological and pedagogical and personal qualities.